

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK UYGULANAN DEĞERLER EĞİTİMİ FAALİYETLERİNİN ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: KAYSERİ VE NEVŞEHİR ÖRNEĞİ*

 Kaşif ORHAN^a

 Süleyman AKYÜREK^b

Öz

Kurum bakımı altında yaşayan çocuklar bazı yönlerle akranlarından ayrılmaktadır. Bu farklılık aile ve toplum ilişkilerinde uyum sağlamada, değer yargılarının oluşması gibi konularda yoksunluk çekmeleriyle kendini göstermektedir. Bu durum korunmaya muhtaç çocuklara yönelik çok yönlü, nitelikli bir eğitimi beraberinde getirmektedir. Bu ihtiyacın giderilmesi kapsamında değerler eğitimi faaliyetleri yürütülmektedir. Bu araştırma, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik uygulanan değerler eğitimi derslerinin öğretmenler tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya çıkarmaktadır. Araştırma, Kayseri ve Nevşehir olmak üzere iki ilde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın giriş kısmında korunmaya muhtaç çocuğun kim olduğu ve değer eğitimi ihtiyacı ortaya konmuştur. Buna göre öğretmenler, değerler eğitimini ihtiyaç olarak görmektedirler. Değerler eğitiminin amacı ise çocukların kimsesizlikten kaynaklı eksikliklerini gidermektir. Değerler eğitiminde içerik olarak, kitap ve kitapta yer almayan konular kullanılmaktadır. Değerler eğitimi öğretim sürecinin farklı ilke ve yöntemlerle, etkinlikler ve araç gereçlerle yürütülmesine önem verilmiştir. Bununla birlikte öğretim süreci daha fazla çeşitlendirilebilir, öğretmenlerin pedagojik formasyon ihtiyacı giderilebilir. Değerler eğitiminin ortamı uygun bulunmaktadır. Sürenin artırılması için çeşitli faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Ölçme ve değerlendirme faaliyetleri düzenli olarak gerçekleşmemektedir. Değerler eğitiminde kullanılan kitap yeterli değildir. Son olarak değerler eğitiminin programlı bir şekilde yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Öğretim programı, Kurum bakımı, Korunmaya muhtaç çocuk.

* Bu makale, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Uygulanan Değerler Eğitimi Faaliyetlerinin Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

^a Yük. Lis. Öğr., Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Diyanet İşleri Başkanlığı, korhan3896@gmail.com

^b Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, akyureks@erciyes.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 28.03.2024, Makale Kabul Tarihi: 10.06.2024

THE EVALUATION OF VALUES EDUCATION ACTIVITIES FOR CHILDREN IN NEED OF PROTECTION ACCORDING TO THE OPINIONS OF TEACHERS: THE CASE OF KAYSERİ AND NEVŞEHİR

Abstract

Children living under institutional care differ from their peers in a number of ways. This difference is manifested in their lack of adjustment in family-society relations and in the formation of value judgements. This situation requires a multifaceted, qualified education for children in need of protection. In order to meet this need, value education activities are carried out. This study shows how teachers evaluate values education courses for children in need of protection. The research was conducted in two provinces, Kayseri and Nevşehir. It was carried out using the qualitative research method. In the introductory part of the research, the identity of the child in need of protection and the need for values education were revealed. According to this, the teachers see values education as a need. The aim of values education is to overcome the deficiencies of children due to orphanhood. In values education, books and subjects that are not included in the book are used as content. It is important to carry out the teaching process of values education with different principles and methods, activities and tools. However, the teaching process can be further diversified and the need for pedagogical training of teachers can be met. The environment for values education is appropriate. Various factors should be taken into account in order to increase the duration. Measurement and evaluation activities are not carried out regularly. The book used in values education is not sufficient. Finally, it is necessary to carry out values education in a programmed way.

Keywords: Value, Curriculum, Institutional care, A vulnerable child.

Giriş

Aile, evlilik veya kan bağı ile birbirine bağlı bireylerden oluşan ve toplumun temeli kabul edilen en küçük birimdir (Erdem, 2005, s. 147). Aile yetiştirdiği bireylerle topluma yön veren bir özelliğe sahiptir. Bu özelliğin korunarak geliştirilmesi, yapıcı daha nitelikli olabilmesi, aile fertlerine ve o ailede doğan bireylerin nitelikli bir şekilde yetiştirilmesine bağlıdır (Sağlam, 2020, s. 19). Toplumsal alanda baş döndürücü hızıyla etkisini gösteren değişimlerden aile kurumu da payını almış, yapı ve fonksiyonlarında bazı bozulmalar meydana gelmiştir. Bu durum ailenin çocuğu üzerinde yükümlü olduğu sağlık, barınma, eğitim gibi durumları kesintiye uğratmaktadır. Ailenin yoksunluğu veya çocuk üzerindeki bakım ve korunma ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliği çocuğu korumaya muhtaç hale getirmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuk: Beden, ruh ve ahlak gelişimi ya da kişisel güvenlikleri tehlikede olan; ana ya da babasız veya her ikisi de olmayan, terk edilen, suçun mağduru olarak suça sürüklenip ihmale yahut istismara uğrayan, her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk şeklinde ifade edilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 1983, s. 3. madde(c)). Bu belirtilen hususlardan biri veya birkaçının risk altında olması durumunda devlet, tüm imkanlarıyla çocuğu korumaya ve desteklemeye yönelik tedbirleri alır.

Çocuk koruma kanununda koruyucu ve destekleyici tedbirler; çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yöneliktir. Bunun için danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma

destekleri sağlamaktadır (Danış & Kosova, 2018). Bu durum mümkün olmadığı takdirde devlet, çocuğun yaşı ve kuruma geliş şekline göre korunma tedbirini uygular. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak uygulanan kurum bakım hizmetleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından yürütülmektedir.

Ailesinden kaynaklı herhangi bir sebepten dolayı kurum bakımına alınan çocuğun, yeni bir ortama alışması ve bu ortamı ailesi gibi görmesi de bazı zorluklara neden olmaktadır. Ayrıca önceki yaşantılarında oluşan travmaların onarılması ve gerekli eğitimi alması buradaki çocukları aile yanında yetişenlerden farklı kılmaktadır. Zira içinde bulunduğu çocukluk evresinin temel unsurlarından olan anne babadan birinin veya her ikisinin yoksunluğu çocuğun hayatını etkileyen önemli bir ayrıntıdır. Gelişim döneminde çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra sorgulamalarının da olduğu gerçeğini kabul edersek, verilecek olan bu cevaplar da gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu durum aynı zamanda davranışlarında esas teşkil edeceği değer yargılarını oluşturmaktadır. Çocuk bir bakıma iyi ve kötünün ne olduğunu, davranışların hangi ölçüte göre neden tercih edilebilir veya edilemez olduğunu bu cevaplar rehberliğinde oluşturur. Bu aynı zamanda kişinin hayata uyumunu da sağlamasına yardımcı olur. Zira bu değerlerle bireyler toplum içerisinde yaşamının normlarını öğrenir (Akbalık, 2015, ss. 17-18). Çocuğun bu dönemde savunmasız olması ve titizlikle sürdürülmesi gereken bakıma muhtaçlığı bu çok yönlü eğitimin önemini bir kere daha göstermektedir.

Korunmaya muhtaç çocukların kendi insani yetilerine uygun olarak yetişmesi, toplumla uyumlu olması, içinde bulunduğu süreci anlamlandırabilmesi, milli-manevi değerlere sahip olmasının sağlanması için örgün eğitimlerinin veya kurum içerisinde sağlanan psiko-sosyal desteklerin yanı sıra din eğitiminin ihmal edilmemesi gerekli görülmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018). Bu bağlamda çocuk haklarına dair sözleşmede de ifade edilen; 'taraf devletlerin çocukların din ve vicdan özgürlüklerine saygı gösterilmesi' ve çocuğun yetenekleriyle bağdaşır biçimde yol gösterilmesi ve buna saygı duyulması' ibaresi bu eğitimi destekler niteliktedir (UNICEF, 1998, madde 14). 2828 sayılı yasada sosyal hizmetler: 'Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü' olarak ifade edilmiştir. Yine aynı kanunda 'korunmaya muhtaç çocukların Türk örf, adet, inanç ve milli ahlakına sahip, kendisine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu, Atatürkçü düşünceyle birlikte ilke ve inkılaplarına uygun olarak yetiştirilmelerinin' esas alınması gerektiği belirtilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 1983). Çocuklara yönelik bu psikolojik farklılığın ele alınması ve bu yönde eğitimlerin bütüncül şekilde desteklenmesi, 'aile yapısının ve değerlerin korunması, gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasının sağlanması, ailenin güçlendirilmesi, toplumun duyarlı kılınması, koruyucu önleyici sosyal hizmetlerin etkinliğinin artırılması ve yaşanan problemlerin çözümüne katkı sağlanması amacıyla' Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) 'ortak ilgi ve hassasiyetleri çerçevesinde' 2011 yılında iş birliği protokolü yapılmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018); (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019). Bu iş birliği neticesinde kurum bakımındaki çocuklar için değerler eğitiminin de ayrı bir eğitim olarak gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

Bu araştırmada korunmaya muhtaç çocuklara yönelik uygulanan değerler eğitimi faaliyetlerinin öğretmenler gözüyle nasıl değerlendirildiğine ilişkin bir çalışma yapılmıştır. “Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik uygulanan değerler eğitimi faaliyetlerinin öğretmenler gözüyle durumu nedir?” sorusu araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

Bu problemi ele alırken alana dair diğer çalışmaların da incelenmesi önemli olacaktır. Literatür incelendiğinde korunmaya muhtaç çocuklara dair pek çok çalışma bulunmakla birlikte makalenin hacmi gereği burada yapılan çalışmalardan bazısına yer verilecektir. Alanyazındaki çalışmalardan birisi ‘Kurum Bakımı Altındaki Çocuklara Yönelik Din Hizmetleri- Uygulamalar- Yöntem ve Öneriler’ isimli 2019 yılında hazırlanmış bir araştırma örneği öne çıkmaktadır. Bu araştırmada öğretmenlerin sosyal hizmet kurumlarındaki din eğitimine dair verileri, DİB’in çalışmalarının değerlendirilmesi ve öğretmenlerin pedagojik yaklaşımları hakkında konulara değinilmiştir (Kanca, 2019). Bu araştırma nicel olarak yürütülmesi ve ele aldığı alt problemlerin konumuzdan farklı olması yönüyle ayrılmaktadır.

Literatürde bir diğer çalışma ise ‘Korunmaya Muhtaç Gençlere Yönelik Manevi Destek Çalışmalarında Fırsatlar ve Zorluklar’ isimli makaledir. Araştırmada yazar, din eğitiminin kurum bakımındaki çocuklar için bir fırsat olabileceğini ifade etmiş ve zorlukların ne olduğuna değinmiştir. Kurum bakımı süreci içerisinde gerçekleştirilen din eğitimi faaliyetlerini, öğrenci ve öğretmenleri ele alarak incelemiştir. Katılımcıları yönüyle önemli olan bu araştırmanın ilave sorularla geliştirilmeye açık olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2018).

Son olarak dikkate değer bir çalışma ise ‘Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Kurumlardaki Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Din ve Değerler Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma’ adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma daha çok faaliyetlerde eksik olan ve geliştirilmesi gereken yönler üzerinde durmuş, yapılan hizmet içi çalışmalarına yer vermiştir. Araştırmanın nitel olması yönüyle yeni çalışmalarla geliştirilebileceği ve diğer bulgularla karşılaştırılmaya açık olduğu söylenebilir (Efe, 2022). Nitel araştırmaların kendine özgün olması, birden çok veriyle karşılaştırılarak incelenen duruma özgü genellemelerin yapılmasına izin vermektedir. Bu açıdan bakıldığında alanda yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

A. YÖNTEM

Bu makale nitel bir araştırmadır. Veri çeşitliliğinin önemli olduğu bu problemde, değerler eğitiminin mevcut uygulamasının nasıllığı değerlendirilmiş ve bu nedenle nitel araştırma tercih edilmiştir. Problemi betimlemeye ve veri açısından derinlemesine bir yaklaşıma imkân vereceği düşünülerek durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması içerisinde ‘bütüncül çoklu durum çalışması’ tercih edilmiştir (Şimşek & Yıldırım, 2018, s. 73). Araştırma görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş ve ‘yarı yapılandırılmış açık uçlu’ görüşme türü kullanılmıştır. Araştırma hazırlanırken olası çeşitlilikte zenginlik ve farklılıkları yansıtacak katılımcılarla gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir. Burada ele alınan kurumlar ve muhatap kitle düşünülerek “maksimum çeşitlilik” örnekleme seçilmiştir.

Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sorular hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken açık ve anlaşılır bir dil kullanılmasına özen gösterilmiş, belirlenen sorularla

konunun tüm yönlerinin açığa çıkartılması sağlanmıştır. Görüşme tekniği ile elde edilen bulgular sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiş, bulguların yorumlanarak bazı sonuçlara ulaşılmasına çalışılmıştır (Şimşek & Yıldırım, 2018). Görüşmelerin pandemi döneminde yapılmış olması nedeniyle yüz yüze ve online seçeneği açık tutularak öğretmenlerin kendilerini rahat hissedebilecekleri şartların oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Yapılan mülakatlar veri kaybına uğramaması adına görüşmenin akabinde yazıya geçirilmiştir.

Bulgularda katılımcı görüşleri betimsel analiz yoluyla ele alınmış kod, tema ve kategoriler oluşturulmuştur. Tema ve kodların metin içerisinde anlaşılması için bulgular kısmında bold renkle yazılarak verilmiştir (Temalar için genellikle bold renk, kodlar içinse italik tercih edilmiştir (Örnek: **anlatım yöntemi**, *örnekler, hikaye, görseller....* kullanılmıştır gibi katılımcı görüşlerinin öncesinde bu şekilde verilmiştir).

Katılımcılar ifade edilirken kişisel bilgileri gizli tutulmuş, K1, K2, ... gibi kodlarla temsil edilmiş ve görüşler bu şekilde verilmiştir. Verilerin yorumlanmasında genel olarak en az iki katılımcı olacak şekilde yer verilmesine özen gösterilmiştir. Katılımcıların görüşleri verilirken en çarpıcı olanlar ve ilgili soruyu diğer katılımcıların görüşlerini de içine alacak şekilde yanıtlayanlara yer verilmiş, gereksiz tekrarlardan kaçınılmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerden farklı açılardan konuya yaklaşanların ifadelerine yer verilmesine de dikkat edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde öğretici ve öğrencilerin mahremiyetleri gözetilmiş, araştırma etik kuralları çerçevesinde yapılmıştır. Bu çalışma için gerekli etik kurul izinleri alınmıştır.

1.1 Araştırmanın Ölçekleri

Görüşme formunun hazırlanma aşamasında, akademik anlamda destek alınmış, sosyal hizmet uzmanlarının da görüşleri dikkate alınarak araştırma soruları oluşturulmuştur. Araştırma sahasına geçmeden önce pilot bir görüşme yapılmıştır. Böylece araştırma soruları tekrar gözden geçirilerek düzenlenmesi sağlanmıştır.

Araştırmanın temelini teşkil eden alt problemler şu şekildedir:

- 1- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yürütülen değerler eğitiminin amacına dair öğretici görüşleri nedir?
- 2- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yürütülen değerler eğitiminin kitabına dair öğretici görüşleri nedir?
- 3- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yürütülen değerler eğitiminin öğretim sürecine dair öğretici görüşleri nedir?
- 4- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yürütülen değerler eğitiminin ölçme değerlendirme sürecine dair görüşleri nedir?

1.2 Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmamız sosyal hizmetler bünyesindeki çocuk evleriyle sınırlıdır. Bu çalışmaya Kayseri ve Nevşehir ilinde çocuk evlerinde görev alan din görevlilerinin tamamı dahil edilerek gerçekleştirilmiştir (18 kişi). Çocuk evlerinde görevli her iki ildeki öğretmenlerin tamamı araştırmanın örneklemini

oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni ise çocuk evlerinde değerler eğitimi faaliyetlerinde görev alan din görevlisi öğretmenlerdir. İllerin seçilmesinde veri çeşitliliği sağlanması ve kolay ulaşılabilirliğinin olması göz önünde bulundurulmuştur.

B. BULGULAR VE YORUMLAR

1. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Yürütülen Değerler Eğitimi Faaliyetlerinin Amaçlarına Dair Bulgular

Amaç, varılmak ve kazandırılmak isteneni ifade eder (Ertürk, 2016). Amaçların belirlenmesi yetiştirilecek insan tipinin ne olduğuna dair bilgi verirken aynı zamanda eğitim faaliyetinin plan ve program içerisinde yürütülmesine, anlatılacak konuya ve öğretim yaklaşımlarına etki eder (Gökalp, 2018, s. 4).

Değerler eğitimi faaliyetleri için çeşitli kaynaklarda yer alan amaca dair kısımları incelemek yerinde olacaktır. Buna göre korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hazırlanan 'Etkinliklerle Değerler Eğitimi' kitabında bu faaliyetin amacı; çocukları 'yıkıcı akım ve her türlü bağımlılıktan korumak, rehberlik etmek, kimlik ve kişiliklerini inşa ederken dini, ahlaki değerlerle yoğurmak, onları destekleyerek milli ve manevi değerlere sahip bireyler olarak topluma kazandırmak' şeklinde, ASHB ve DİB arasında imzalanan protokolde; 'ahlaki dini ve milli duyguları geliştirmeye yönelik' olarak, DİB-Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 'Din Hizmetleri Stratejisi' belgesinde, "kırılğan kesimlerin sorunlarına karşı toplumsal duyarlılık oluşturmak, şiddet ve istismar mağdurlarının kendileriyle ve toplumla barışabilmesi, uyum içerisinde yaşam sürdürebilmesi amacıyla manevi destek ve danışmanlık hizmeti sunmak" ibareleriyle ifade edilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019, ss. 5-7); (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018) (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018, ss. 22-23).

Bu metinlere bakıldığında amaçların örtük veya kısmen açık olarak ifade edildiği görülmektedir. DİB tarafından genel olarak amaçlananın; "bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak, milletçe dayanışma ve bütünleşmek, toplumu din konusunda Kuran ve sünnete dayalı olarak aydınlatmak" olduğu bilinse de eğitime özgü amaçların açık ve anlaşılır bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Yetiştirilmek istenen insan tipinin ne olduğu özünde belli olarak düşünülse de muhatapların farklılığı kullanılan dile, seçilecek içeriğe, uygulanacak yöntem ve değerlendirme sürecine etki edeceğinden amaçların açık ve anlaşılır biçimde yer alması önemlidir. Buradan hareketle araştırmamızda öğretmenlere değerler eğitiminin amaçlarının ne olduğu sorusu sorulmuştur. Burada öğretmenlerin tamamının çocukların kimsesiz olmalarından kaynaklı eksikliklerini gidermeyi amaçladıkları anlaşılmaktadır.

1.1 Çocukların Kimsesiz Olmalarından Kaynaklı Eksikliklerini Gidermeyi Amaçlamak

Öğreticiler çocukların kimsesiz olmalarından kaynaklı eksiklikleri giderme konusunu farklı açılardan yola çıkarak izah etmişlerdir. Öğreticilerin temellendirme biçimleri arasındaki bu farklılıklar tabloda yer almaktadır.¹

¹ KKÖ, Kuran kursu öğreticisini ifade eder.

Tablo 1. Kimsesizlikten Kaynaklı Eksiklikleri Gidermeye Dair Amaçlar

Alt Temalar	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzîn	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Topluma Kazandırma	2	1	1+4	3	5	8		2	5	1	5	2	1	8
Dini Bilince Sahip Bireyler Yetiştirme	3+1	4	1+1	5	5	6	4	3	6	1	4	1	5	10
Olumlu Duyguların Gelişmesine Yardımcı Olma		2	1		3	2	1		2	1	2		1	3
Toplam	5+1	7	2+6	8	13	16	5	5	13	3	11	3	7	

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin görev yıllarına ilişkin dağılımda 5 ve üstünün öne çıkması amaçların fark edilmesi, uygulanabilir amaçlar ortaya konması açısından önemli olabilir. Şimdi sırasıyla katılımcıların yoğunlaştıkları bu gerekçelendirmeleri bir konu bütünlüğü oluşturacak şekilde ele alınacaktır.²

Öğreticilerin üzerinde durduğu amaçlardan biri çocukların **topluma kazandırılmasıdır**. Öğreticiler bunu ifade ederken öğrencilerinin *toplumsal ilişkilerini bilmelerini (4) ve onlara rehberlik etmeyi (6)* amaç edinmektedir. Buna göre öğretici görüşlerinden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K5- “Değerler eğitimi dersleri çocukları bir anlamda toplumsal ilişkilerinde, davranışlarında ilke olacağı değerleri öğretmek hayata hazırlamayı amaçlamaktadır diye düşünüyorum.”

(K5- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: İlk yıl, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-13, Kayseri)

K4- “Anne babalarının olmamalarından kaynaklı, değerlerden uzak bir anlayışla yetişirlerse çocukların problemleri daha da artar. Topluma kazandırılması gerekiyor bu çocukların.”

(K4- Erkek, Kadrolu, İmam, Ön lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 6-12, Kayseri)

Dini bilince sahip bireyler olarak yetiştirmeyi amaç edinen öğretmenler *Allah'ı tanımının gerekliliğine (8) milli ve manevi duygularının oluşmasına (2)* değinmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K15- “Çocuklar için dine karşı samimi olduklarını, dini duygularının güçlü olduklarını görmek istiyoruz. Bu dini duygu ile çocuklara değerlerin yerleşmesi gerektiğini bizim amacımız.”

² Öğreticilerin yoğunlaştıkları temalar siyah punto ile belirtilmiş, kodlar ise daha çok italik olarak ayarlanmıştır. Öğretici görüşlerinde ilgili olan kısma değinilmiş, makalenin hacminin uzamaması adına her kod için örneklere yer verilmemiş konuyu özetleyici görüşlerden bazıları seçilmiş, kodlara da açıklama kısmında ifade edilmiştir.

(K15- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: 5, Hitap ettiği yaş aralığı: 6-12, Nevşehir)

K2- “Çocuklarımızın kendi özlerinden gelen o ahlaki özelliklerini, o güzel yönlerini açığa çıkarmak esas gayemizdir. Bunla ilgili olarak insanın gayesi, dünyaya gönderiliş amacımız, çocukların içinde buldukları durumu anlamlandırmalarına yardımcı olmamızdır.”

(K2- Erkek, Kadrolu, Müezzin, Ön lisans, Görev yılı: 3, Hitap ettiği yaş aralığı: 10-15, Kayseri)

Son olarak öğretmenlerden bir kısmı kimsesiz çocukların karşılaştıkları olumsuzlukların bazı duygulara yol açtığını, bunun için **olumlu duyguların gelişmesine yardımcı olmayı amaçladıklarını** ifade etmişlerdir. Bunları ifade ederken *nefret duygusunu giderme (4)*, *yaşama sevincini artırma (2)* ve *güven duygusu oluşturma (1)* başlıkları üzerinde durmuşlardır.

K14- “Buradaki çocuklar bizim geleceğimiz esasında. Onlar bu ‘ahlaki eğitimi almadığı takdirde’ onların yetiştireceği nesiller çok daha kötü olacaktır. Öç alma duygularının tedavi edilmesi de geleceğimiz için çok önemli.”

(K14- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Nevşehir Not: Koordinatör)

K6- “Hayatlarında belli birtakım olumsuzluklar yaşadıkları için yaşama dair gayretleri maalesef eksik. Bu anlamda onların bu dersler neticesinde ümitli olmaları hiçbir şey için geç olmadığını bilmeleri temel amacım.”

(K6- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 1, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Kayseri)

Değerler eğitiminin anlamlandırma sürecine yardım etmesi, din temelli bir değer anlatımıyla daha da önem kazanacağı konuya dair ilgili tezin önem kısmında geçen konular arasındaydı. Öğretici ifadelerine bakıldığında bu durum amaçlar kısmında tekrar vurgulanmış ve ilgili başlıklara atıf yapılarak öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Yine katılımcı görüşlerine bakıldığında aileden mahrum kalmanın çocuk üzerindeki yansımalarından birinin de sosyalleşme olduğu öne çıkmaktadır.³ İletişim ihtiyacı ve insan ilişkilerine dair amaçların ifade edilmesinde, çocukların okul gibi sosyalleşebilecekleri ortamlarda içe kapanık davranışlarda bulunmalarının etkisi göz ardı edilmemelidir (İnce, Kasapoğlu, & Sezek, 2014, ss. 103-106).

Çocuğun anlam arayışında yapmış olduğu bu sorgulamaların cevapsız kalması öğretmenlerin de ifade ettiği üzere güven problemini, sevgi eksikliğini, dışlanma belirtilerini beraberinde getirmektedir (Azman & İzci, 2020, s. 158). Yine yapılan çalışmalara bakıldığında da bu kesimin hayata bağlanmaya, ümitli olmaya ve motivasyonlarını yüksek tutmaya gereksiniminin olduğu söylenilebilir (Şahin, 1993, ss. 58-62). Kin ve nefretin yerini vicdanın ve sevginin hâkim olduğu, ümitsizliğin yerini umut ve yaşama sevincinin aldığı, şüphenin yerine güvenin olduğu bir değer ikliminin oluşmasına korunmaya muhtaç çocukların ihtiyacının olduğu açıktır. Bu yerine getirilmediği takdirde çocuklar, kendi problemleriyle

³ Dini bilince sahip bireyler yetiştirme ve topluma kazandırmaya dair kısımlar için ilgili tezin ‘önem’ başlığına bakılabilir.

başta çıkmasında istenmeyen 'çözümler' geliştirebilir (Aşık & Eker, 2014, ss. 27-28). Öğreticiler tarafından böylesi bir amaç edinmenin çocuklarda oluşan olumsuz duyguların giderilmesine yardımcı olması ve iyi duyguların geliştirilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Yine bu durum toplumla bağ kurmaları noktasında olumsuz duyguların giderilmesine katkı sunabilir.

Bu alt probleme dair araştırmanın önem başlığında ifade edilenlerin burada da ifade edilmesi öğretmenlerin söylemlerinin bütünlük arz etmesi bakımından önemlidir. Değinilen bu başlıkların kurum bakımındaki çocukların kimsesizlikten kaynaklı eksikliklerini gidermeye katkısı olabilir. Öğreticilerin ifade ettikleri bu amaçların önemli olduğunu ifade etmekle birlikte bu faaliyet özelinde eğitimin daha sağlıklı ve belirgin bir şekilde ilerlemesi adına açık amaçlara ihtiyacının olduğunu ifade etmek gerekir.

2. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Yürütülen Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Kullanılan Kitaba Dair Bulgular

Konu ya da içerik eğitim süreci içerisinde amaçlara göre düzenlenen bilgi, kavram ve olguların bütünüdür. Başka bir ifadeyle hedeflerin gerçekleşmesine yönelik olarak seçilen ve düzenlenen konulardır (Karacaoğlu, 2018, s. 154). Konular bağlamında öğretici veya öğrenciler için kitaplar hazırlanabilir. Hedefler bağlamında oluşturulmuş konulara dair bilgilerin yer aldığı kitap, öğretimin tüm aşamalarında 'bütünleştirici bir köprü' görevi görür (Gümüşali, 2014, s. 164). Öğretim sürecinin planlı olmasına katkıda bulunabilecek olan kitap tüm eğitim faaliyetleri içerisinde rehber olarak yer alabilir.

Değerler eğitiminin yapısına bakıldığında içerik için ayrıca hazırlanmış bir öğretim programı bulunmamakla birlikte 'Etkinliklerle Değerler Eğitimi' kitabı yer almaktadır. Bu kitabın hazırlanış amacına bakıldığında öğretmenlere 'yol gösterme, sistemli, planlı, aşamalı bir eğitim sunma gayesi' şeklinde ifade edilmektedir. Kitap içeriğinde, 'toplumun dezavantajlı gruplarının ihtiyaçlarına göre belirlenmiş değerlere' yer verildiği belirtilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019, ss. 12-13). Kitapta yer alan içerikler ve etkinliklerin uygulanması kısmı, öğrenci ihtiyaçları, hazır bulunuşlukları gibi hususlar göz önünde bulundurularak esnek bırakılmış "öğreticiye yol gösterme amaçlı örnek olarak hazırlanmıştır" denebilir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019, s. 12). Öğreticilere, değerler eğitimi kitabına dair görüşlerinin neler olduğu sorulmuş ve konuya dair bakış açıları hakkında görüşleri alınmıştır. Öğreticilerin yoğunlaştıkları hususlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. Değerler Eğitimi Kitabına Dair Yoğunlaşılan Hususlar

Alt Temalar	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Konular ve Etkinliklere Dair Görüşler	3	1	7	4	7	8	3	3	5	3	5	4	2	11
Kitabın Geliştirilmesine Dair Görüşler	3	4	7	4	10	9	5	2	11	1	8	2	4	14
Toplam	6	5	14	8	17	17	8	5	16	4	13	6	6	

Tabloya bakıldığında her iki ildeki öğretmenlerin büyük bir kısmı kitap hakkında açıklama yapmışlardır. Bu durumda değerler eğitimi kitabının il farklılığı olmaksızın bilindiği yorumu yapılabilir. Aşağıda sırasıyla tabloda verilen bu başlıklara değinilecektir.

2.1. Konular ve Etkinliklere Dair Öğretici Görüşleri

Öğreticiler bu başlık altında **konu ve etkinliklerin uyumuna, öğrenci yaşlarına göre uygunluk düzeyinin ne olduğuna** değinmişlerdir. Öğreticilerin burada yoğunlaştıkları hususlar; *içerik ve etkinliklerin öğrenci yaşlarına uygun olmadığı (9) ve konu ve etkinliklerin birbirleri arasında yakınlık bulunmadığı* şeklindedir. (4) Buna dair öğretici görüşlerinden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K16- Kitapta yaşlar verilmiş, benim çocukların yaşları da farklı olduğu için çocukluk yaş dönemi ile ergenlik yaşının (14-17) bölümü farklı olsaydı, sonuçta her iki dönemin yaş farkları olduğu için anlatım şekli ve konuları farklı olacaktır.

(K16- Erkek, Kadrolu, İmam, Ön lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 14-18, Nevşehir)

K9- Kitapta çok güzel etkinlikler var, çocuklarla bunlar üzerinden ders işlemeye gayret ediyorum. Her yazılan etkinlik günün konusuna uymasa da biz onu uyarlamaya çalışıyoruz.

(K9- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 3, Hitap ettiği yaş aralığı: 12-15, Kayseri)

Değerler eğitimi kitabı yaş gruplarına göre ayrılrsa da öğretici ifadelerinde bu ayrımın yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Bunun yeterli olmamasında belirtilen yaş aralığının kitapta geniş bir şekilde yer alması, 15 yaş ve üstü öğrencilere hitap edecek konuların bulunmamasının etkileri olabilir⁴. Konumuzla ilgili yapılan bir araştırmada da müfredatın değerlendirilmesine yönelik soru yöneltilmiş, katılımcıların büyük çoğunluğu (27 katılımcıdan 23'ü) yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir (Efe, 2022). Araştırmamızda bu konuda görüş belirten öğretmenlerin fazlalığı (11) ve diğer araştırmalarda da benzer sorunların dile getirilmesi müfredatın yeterliliği sorusunu öne çıkarmaktadır. Bu durumda mevcut içerik ve etkinliklerin gözden geçirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Etkinliklerin seçilmesi ve uygulanmasında öğrencilerin gelişim özellikleri, psikolojik durumları, ilgi ve istekleri gibi pek çok faktör göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir (Hesapçioğlu, 2011, ss. 211,221).

2.2. Kitabın Geliştirilmesine Dair Öğretici Görüşleri

Öğreticiler yukarıda kitabın genel olarak değerlendirmesini yapmışlar buna dair gerekli düzenlemelerin yapılmasının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Burada ise tabloda belirtilen ikinci başlığa, kitaba dair düzenlemelerin nasıl olması gerektiğine, geliştirilecek yönlerin neler olacağı gibi konulara değinmişlerdir (11). Öğreticiler bunu gerekçelendirirken; *kitabın tekrar oluşturduğu (3), içeriğin detaylandırılması gerektiği (4), kitapta olması gereken konular (10) ve öğrencilerin kitabının olması (4) başlıkları*

⁴ Burada görüş belirten öğretmenlerden tamamı araştırmanın içerik kısmında yaş konusuna vurgu yapmışlar ve yaş ayrımına dikkat çekmişlerdir. Yine ölçme başlığında bazı öğretmenler değerler eğitiminin başarısını etkileyen faktörler başlığında yaş konusuna değinmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için: İçerik ve Ölçme başlığına bakılabilir.

üzerinde durmuşlardır. Öğreticilerin yoğunlaştıkları bu hususlar aşağıda sırasıyla bir bütünlük içerisinde verilerek yorumlanacaktır.

Kitabın tekrar oluşturduğu ve içeriğin detaylandırılması gerektiğine dair ifadeleri bulunan öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıda örneklendirilmektedir.

K14- Çocuklar için konular bilindik gelebiliyor şöyle ki 1 yaşından 18 yaşına kadar hep aynı konuları anlatınca, yıllarca o evde kalıyorsa çocuk o konular tekrar tekrar dönüp önüne gelecektir.

(K14- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Nevşehir Not: Koordinatör)

K17- Etkinliklerle değerler eğitimi kitabı ise kullanılması açısından bir donanımı gerektiren, uğraşı isteyen bir kitap. Şöyle ki; çocuklara nasıl anlatacağımız, hangi kıssayı kullanacağımız gibi ayrıntıların verilmesi lazım. Tek vazifemiz burası olsa olabilir ama bu durumda kitabın kolaylaştırılması lazım.

(K17- Erkek, Kadrolu, İmam, Lisans, Görev yılı: 6, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Nevşehir)

Öğreticilerden bazıları değerler eğitiminde **kitap içeriğine dair olmasını düşündükleri konular hakkında** görüşlerde bulunmuşlardır (10). Öğreticilerin yer almasını düşündükleri konular; *gençliğe dair* (6) ve *gaybi konularla* (8) ilgilidir. Öğretici görüşlerinden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K13- Lise gruplarında daha güncel olan kız erkek ilişkileri, inançlar, sosyal medya vb. şeyler de gençlerin sorguladıkları konulara yer verilebilir. Kafama takılan sorular gibi bir bölüm açılabilir.

(K13- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri Not: Koordinatör)

K12- Genelde sosyal medyada ve internette dolaşan dini konuları çok soruyorlar. Dabbe, cin, melekler gibi bu tür konularda sorular soruyorlar. Buna dair ilgileri var. Ben de bunları araştırarak detaylı bir şekilde anlattım.

(K12- Erkek, Kadrolu, İmam, Ön lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 10-14, 14-18, Kayseri)

Öğretici ifadelerine bakıldığında kitabın öğrenciler nezdinde tekrar oluşturduğu konusunu ortak bir problem olarak dile getirdikleri anlaşılmaktadır. Değerler eğitimi kitabı aşamalı bir şekilde ilerleyen, öğrenci gelişimine göre konu veya kitap değişimini öngören bir anlayışla hazırlanmamıştır. Bunun yerine kitapta yer aldığı üzere konu veya etkinliklere dair eklemeler, öğreticinin kendisine bırakılmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019). Bu durum göreve yeni başlayan bir öğretici için bazı güçlükler neden olabilir. Öğreticilerin öğrencileri tanınması, ihtiyaç olan konuları saptamasının zaman alacağı ve kendi mesleki çalışmalarının da olduğu düşünülürse bu kitabını hazırlayanların, öğretmenlere taşınması zor, büyük bir sorumluluk yüklediği söylenebilir. Yine burada konuların tekrarı araştırmanın diğer kısımlarında kendini göstermektedir.⁵ Yapılacak düzenlemelerle konu ve etkinlikler bir bütünlük

⁵ İlgili tezin konular başlığında da yer aldığı üzere öğretmenler Kuran, hadis, tefsir gibi farklı alanlarda konu tekrarı nedeniyle farklı içerikler belirlediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda ayrıntılı olarak K11'in görüşüne bakılabilir.

içerisinde yürütülebilir, bu kapsamda kitap geliştirilerek etkili bir araç işlevi görmesi sağlanabilir. Bu güncelleme, öğrencilerin yaş düzeylerine göre ayrılmış kitaplar şeklinde gerçekleştirilebilir.

Yukarıda öğretmenler tarafından ifade edilen, çocukların ilgi duydukları bu konu başlıkları diğer araştırmalarda da öne çıkmıştır. Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklara yönelik yapılan bir araştırmada da çocukların din-ahlak konularına ilgilerinin öne çıktığı saptanmıştır (%80,6), (Şahin, 1993, ss. 64-66). Yine buna dair bir araştırmada kurum çocuklarının aile, cinsellik, kul hakkı ve gaybi konularda yoğunlaştıkları vurgulanmıştır (Efe, 2022, s. 65). Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların karşı cinsle arkadaşlık kurmada sorun yaşadıkları, cinsel konulara dair bilgilendirmeye ihtiyaçlarının olduğuna dair ifadelerde bir başka çalışmada geçen konular arasında yer almaktadır (Tekelioğlu, 1993, s. 51). Öğreticilerin olmasını düşündükleri konu başlıkları genel olarak kitapta yer alsa da, burada dile getirilmiş olması, çocukların ilgilendikleri konuları tanımak açısından önemli bir ipucu verebilir. Kitap içeriğinin hazırlanmasında bu konuda yapılan bilimsel araştırmaların rehberliğinde düzenlemelerin yapılmasının önemli olacağı söylenebilir.

Sonuç olarak Etkinliklerle Değerler Eğitimi kitabı, öğretmenler için değerler eğitiminin genel çerçevesini çizen, onların derse hazırlanmalarına ve dersi işlemelerine yardımcı önemli bir araçtır (Korkmaz, 2021, s. 133). Kitaba dair etkinliklerin ve konuların seçiminde değerler eğitimi öğretmenlerine tanınan 'esnekliğin', fazla olduğu, kitabın konularının öğretici yaşlarına ve ilgilerine göre tekrar düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.

3. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Yürütülen Değerler Eğitimi Faaliyetlerinin Öğretim Sürecine Dair Bulgular

Kasıtlı bir şekilde öğrenmenin meydana gelmesi için öğrenme ve öğretim sürecinin nasıl gerçekleştiği önemlidir. Bu durum, "niçin öğretelim" sorusuyla amaçların belirlenmesine, "ne öğretelim" sorusuyla içeriğin oluşturulmasına ve "nasıl öğretelim" sorusuyla öğretim sürecine kapı aralamaktadır. Değerler eğitiminin öğretim sürecinin planlanmasında kitap destekleyici bir araç olarak sunulmaktadır (Diyadinet İşleri Başkanlığı, 2019). Kitabın rehber olduğu, konu başlıklarının bulunduğu, öğretim yöntem ve tekniklerin fikir olarak yer aldığı, öğretmenlerin buna dair görüşleri bir önceki problemde ele alınmıştır. Burada ise öğretmenlerin kitapta yer alan bu yöntem ve teknikleri kullanımı, kullanım düzeylerinin ne olduğu, farklı yöntemleri kullanıp kullanmadıkları yanıtlanması gereken önemli konular olarak ele alınmaktadır. Öğretim sürecine dair yöneltilen soruda yoğunlaşılan başlıklar tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Öğretim Sürecini Gereçlendirirken Yoğunlaşıl原因 Hususlar

Alt Temalar	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Öğretim İlkeleri	4+1	4	1+8	6	11	12	5	4	11	2	9	4	4	17
Öğretim Yöntemleri	4+1	4	2+8	7	11	13	5	4	11	3	9	4	5	18
Etkinlikler	4	4	2+8	6	11	12	5	3	11	3	9	3	5	17
Araç Gereçler	4+1	4	2+8	7	11	13	5	4	11	3	9	4	5	18
Toplam	16+3	16	7+32	26	44	50	20	15	44	11	36	15	19	

Tabloya göre katılımcıların tamamına yakınının ilgili başlıkların her birinde görüş beyan etmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin öğretim sürecine dair fikirlerinin olduğu, bu süreci önemsedikleri şeklinde yorumlanabilir. Öğreticilerin yoğunlaştıkları bu başlıklar aşağıda bir bütünlük içerisinde verilerek açıklanacaktır.

3.1. Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Öğretim İlkelerine Dair Öğretici Görüşleri

Öğrenme sürecinin daha etkin kılınması ve verimliliğin artması için öğretimde kullanılan birtakım ilkeler vardır. Bu ilkeleri, belirlenen hedeflerin gerçekleşmesinde temel yapı taşları olarak değerlendirebiliriz. Öğretim süreci bu ana ilkeler üzerinde yürütülmektedir (Şahin, 2015, s. 16). Değerler eğitimi öğretmenleri de bu konu üzerinde durarak öğretim sürecinde ilkelere dair düşüncelerini ifade etmişlerdir. Öğreticilerin bu başlık altında ifade ettikleri başlıklar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. Öğreticilerin İkelere Dair Yoğunlaştıkları Hususlar

Alt Tema	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Öğrenciye Görelik	4+1	4	2+8	7	11	13	5	4	11	3	9	4	5	18
Aktiflik	2	3	1+4	3	7	7	3	1	8	1	4	3	3	10
Somuttan Soyuta	1+1		1	3		3		2	1					3
Hayata Yakınlık	1		3	1	3	4		1	2	1	1	2	1	4
Toplam	7+3	7	4+15	14	21	27	8	8	22	5	14	9	9	

Yukarıdaki tabloya bakıldığında öğretmenlerden tamamının öğrenciye görelik ilkesine dair görüş beyan ettikleri görülmektedir. Buna göre öğretmenlerin öğrencilerin ilgilerine, hazır bulunuşluk düzeylerine dikkat etme konusunda hassasiyetlerinin olduğu söylenebilir. Öğreticilerin ilkelere dair ifade ettikleri başlıklardan bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K12- Yaşamlarında ağır darbeler alan çocuklar konuları anlatırken tam “bam teline basmadan” tabiri caizse anlatmaya çalışmak önemli. Bu da ciddi bir eğitimi, kiminle muhatap olduğunuzu bilmeyi gerektiriyor.

(K12- Erkek, Kadrolu, İmam, Ön lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 10-14, 14-18, Kayseri)

K7- Soyut meseleleri çocukların zihninde somutlaştırarak anlatmak gerekir. Bir konu konuşup çocuklara o konuyla ilgili bir resim yaptırdığınızda o resmi unutmuyorlar.

(K7- Erkek, Kadrolu, Vaiz, Lisans, Görev yılı: 1, Hitap ettiği yaş aralığı: 12-16, Kayseri)

Öğreticiler öğrenciyi tanımanın önemli olduğunu; muhatabı tanıma, kullanılan dil, yaş ve hazır bulunuşluk konuları üzerinden açıklamışlardır. Öğreticilerin bir diğer üzerinde durdukları husus ise değerler eğitimi sürecinde öğrencilerin aktif olması ilkesi olmuştur. Öğreticiler somuttan soyuta ilkesiyle ilgili olarak önem verdiklerini, çocukların anlayacağı şekilde örnekler vermenin gerekliliğini vurgulamışlardır. Şu konuyu da hatırlatmakta fayda var ki öğretim sürecinde ilke olarak ifade edilecek yöntemler, sadece öğreticilerin ifade etmiş olduğu bu ilkelerle sınırlı değildir. Öğretim sürecini etkin kılmak için aşamalılık, güncellik, bütünlük, açıklık gibi pek çok ilkeden bahsetmek mümkündür (Akay, 2019, ss. 26-35). Öğretim sürecini yürütürken bu ilkelerin de göz ardı edilmemesi gerekir.

3.2. Öğretim Yöntemlerine Dair Öğretici Görüşleri

Öğreticiler eğitim sürecinde bazı yöntemler kullandıklarını, bununla öğrenme ortamını zenginleştirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Yöntem, öğretimin nasıl hangi aşamalarla geçeceğine dair bir plan çizerek öğrenme sürecine düzen katar (Ata, 2020, ss. 15-16). Bir öğretimde seçilecek yöntem, aynı zamanda kullanılacak araç gereçlere ve diğer materyallerin seçimine de katkı sunar (Çelikkaya & Kuş, 2009, ss. 742-743). Öğreticilerin yoğunlaştıkları hususların neler olduğuna dair bu farklılıklar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Yöntem ve Tekniklere Dair Yoğunlaşılan Hususlar

Alt Tema	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzinzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Anlatım	3+1	4	1+6	5	10	11	4	3	10	2	7	4	4	15
Soru Cevap	4+1	3	2+7	7	10	12	5	4	10	2	7	4	4	17
Örnek Olay	1	2	1+3	2	5	5	2	1	5	2	5	1	1	7
Drama		2	3		5	3	2		3	2	1	1	3	5
Toplam	8+2	11	3+19	14	30	31	13	8	28	2	7	4	4	

Tabloya bakıldığında anlatım ve soru cevabın en çok kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öğreticilerden diğer yöntemleri kullananlar sayıca azdır. Bu durum yöntem çeşitliliğine ihtiyacın olduğunu düşündürmektedir. Öğreticilerin kullanmış oldukları yöntemlere dair açıklamalarından bazılarına

sırasıyla yer verilecek, makalenin hacmi gereği veriler öğretici görüşlerinin son kısmında bir bütün olarak yorumlanacaktır. Yöntemlere dair görüşlerden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

Anlatım yönteminde örnekler (1,) hikâye (5) ve görseller kullanılmış (3), kâğıt (7), oyun (1), ilahi, şarkı ve şiir (4), kısa yarışma etkinlikleriyle (3) desteklenmiştir. Aşağıda sırasıyla bunlar örneklendirilecektir.

K13- Görselle desteklemenin, kendileri hazırlayarak bir şeyler yapmanın daha kalıcı olduğunu düşünüyorum. Bunun için sinevizyon dahi götürmüştüm. Slaytlar, görseller, hangi çocuğa ne görev vereceğimiz, hazırlama aşamalarının nasıl olacağı gibi pek çok şey ciddi bir hazırlığı gerektiriyor ve bunları da yapmaya gayret ediyorum.

(K13- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5 yıl, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri Not: Koordinatör)

K6- Derslerimde yine konuları anlattıktan sonra kâğıt etkinliklerine yer veririm. Bu kağıtlarda boşluk doldurma, doğru yanlış gibi içerikler olur veya kitaptaki kâğıt etkinliklerini kullanırım.

(K6- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 1, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Kayseri)

Öğreticiler **soru cevap yöntemini** ifade ederken; farklı araç gereçlerle kullandıklarından (8), uygulama adımlarından (9) ve katkılarında (14) hareketle konuyu açıklamışlardır. Bu yöntem altında film (3), röportaj (1), soru kartları (2), kompozisyon (1), görseller (1) ve oyunlar (4) kullanılmıştır. Buna dair görüşlerden bazıları örneklendirilmektedir.

K9- İman esaslarını anlatırken onlarla ilgili ayrı ayrı çıktılar aldım, kitapta zaten sorular var kesip katlayıp kutuya koydum. Her bir çocuğumuz o kutudan çekerek soruları cevapladılar. Burada da biri soru soruyor karşısındaki arkadaş da onu cevaplıyor.

(K9- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 3, Hitap ettiği yaş aralığı: 12-15, Kayseri)

K13- Resimler koyuyorum demiştim ya mesela onlardan birine örnek verecek olursak; dünyayı kucaklayan çocuk görseli var, sevgi değerini işlerken onu kullanmıştım. Burada görsel üzerinde, çocuklara anahtar sorularla düşündürücü sorular yöneltiyorum. Bu şekilde bir anlatım önemli.

(K13- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri Not: Koordinatör)

Öğreticilerden bazıları kullanmış oldukları yöntemlerden bir diğerinin ise **örnek olay incelemesi** yöntemi olduğunu belirtmişlerdir (4). Örnek olay incelemesi, öğrencilerin bir olayı analiz ederek tüm yönleriyle ele alması, değerlendirmesidir. Bu olay bir kurgu olabileceği gibi, hayatın içinden gerçek bir olay da olabilir (Cengizhan, 2019, s. 237). Bu konuda görüş belirten öğretmenlerden bazılarının ifadeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

K5- Hikayelerle de anlatımı, ders sürecini destekliyorum. Örneğin, Allah'a iman konusunda, Allah'ın varlığını ispatlamada hikayelerle desteklediğimizde daha güzel oluyor. Öğrencilere hikayeleri okurken bazı yerlerde durarak devamını kendilerinin getirmelerini, "sizce burada ne yapmış olabilir?" diyerek soruyorum.

(K5- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: İlk yıl, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-13, Kayseri)

Öğreticilerden bazıları değerler eğitiminde **drama yöntemine** başvurduklarını ve öğrencilerin farklı şekilde bu yöntemi uyguladıklarını ifade etmişlerdir (5). Drama yöntemi öğretim sürecinde, bir amaç doğrultusunda bir olayın veya durumun canlandırılması yolu ile gerçekleştirilmesidir. Buna ilişkin olarak öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıda örneklendirilmektedir.

K6- Öğrencilerle birlikte canlandırma yapmıştım. Canlandırma metinlerini kullandığımız kitabımızdan aldım. Öğrenciler rollerine öncesinde bir hazırlık yapmadılar, ders için bulduğumuzda öğrendiler. Sonrasında bu rol üzerinden nasıl olduğunu, çıkarmamız gereken yönlerin neler olduğu konuştuk.

(K6- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 1, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Kayseri)

Öğretici ifadelerine bakıldığında anlatım, soru cevap, örnek olay ve dramanın kullanılan yöntemler olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin gerek soru cevap gerekse anlatım yöntemlerini kullanırken farklı araçları (hikâye, sunum vb.) işe koştuklarını ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi ile ilgili yapılan bir çalışmada öğretmenlerin en çok bu iki yöntemi kullandıkları ve örnek olay, drama gibi yöntemlerin kullanımına az yer verdikleri belirtilmiştir (Altıntaş, 2018, ss. 137,144). Bu anlamıyla öğretmenlerin kullandıkları yöntemlerin benzer olduğunu ve yöntemler konusunda bilgilendirilmeye ve formasyon eğitimine ihtiyaçlarının olduğunu söylenebilir. Zira öğretim süreci sadece katılımcıların yukarıda ifade etmiş olduğu yöntemlerle sınırlı değildir. Öğrenme türlerinin çeşitliliği, öğretimin daha etkili olması, öğrencilerin derse ilgisinin artması, istedik yaşantılarının gerçekleşmesi gibi hususlar göz önüne alınmalı farklı yöntemler uygulanmalıdır.

3.3. Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Uygulanan Etkinlikler Hakkında Öğretici Görüşleri

Öğreticilerden bazıları değerler eğitiminde etkinlikler yoluyla ders sürecini geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Etkinlik, bireyin kendi ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda katıldığı ve bizzat aktif olduğu faaliyetlerdir. Bu etkinlikler, birey için eğlenerek öğrenmesini sağlama amaçlı veya konu bağlamında olmadan dolaylı bir değer kazanımı şeklinde de düzenlenebilir. Her iki durumda da etkinliklerin bireyin gelişimine olumlu yönde katkı sağlaması beklenir. Değerler eğitiminin öğretim sürecinde kazanımlara uygun, aşamaları belli, sistemli bir öğretim süreci yürütülmediğinden bu etkinliklerin öğretim yöntem ve tekniklerine destek olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yöntemlerden farklı bir başlık altında ele alınması uygun görülen bu kısımda öğretmenlerin yoğunlaştıkları hususlar tabloda yer almaktadır.

Tablo 6. Etkinliklere Dair Yoğunlaşılacak Hususlar

Alt Tema	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzini	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Resim, Boyama ve El İşi		1	1		2		2		2		1		1	2
Dua		2	2		4	2	2		4		3		1	4
Oyun	3	2		3	2	2	3	2	3		3		2	5
Ziyaret, Gezi	4	2	5	4	7	7	4	3	7	1	5	3	3	11
Yarışma	2	2	2+1	4	3	4	3	1	4	2	3	1	3	7
Toplam	9	9	2+6	11	18	15	14	6	20	3	15	4	10	

Tabloya bakıldığında etkinlikler hakkında görüş beyan edenlerin sayısının ziyaret, gezi etkinlikleri dışında az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun nedeni etkinliklerin hazırlanmasının belirli bir zamanı gerektirmesi veya araç gereç temininde yaşanan zorluklar olabilir. Yine etkinlikleri uygulayan öğretici sayısının az olmasının öğretmenlerin bilgi ve becerileriyle de ilişkisi olduğu düşünülebilir. Konuya dair öğretmenlerden bazılarının ifadeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

K14- Resme yeteneği olan çocuklarımız var bazılarında, örneğin oturduğu yerden sizin resminizi çizebiliyor. Onların bu yeteneklerinin gelişmesi adına tuval, yağlı boya almıştım ama sonrasında çok devamı olmamıştı.

(K14- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Nevşehir Not: Koordinatör)

K18- Dua kardeşliği etkinliğimiz vardı. Rastgele seçiliyor. O hafta içerisinde ona küçük iyilikler, dualar veya hediyeler yapıyor. Kendi aralarındaki sevgiyi iletişimi güçlendirir diye düşünerek bunu yapmıştık.

(K18- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: 6, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-16, Nevşehir)

K10- Kur'an kursunda kendilerini iftara davet etmiştim kahvaltılarımız oldu. Bizi güzel hatırlasın istiyoruz. Ara ara da çağırılmak istedim ama onların resmi izin süreci vs. problemleri ondan dolayı çok da bunu.

(K10- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri)

Öğreticilerin açıklamalarına bakıldığında çocukların ilgilerine göre çeşitli faaliyetler düzenleyerek beraberlik kurmaya çalıştıkları söylenebilir. Bu etkinliklerin çıkış amaçlarına bakıldığında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun doğrudan bir değer kazandırılmasını hedeflemedikleri ancak etkinlikler neticesinde çocuklarda birtakım kazanımlar oluşturmaya çalıştıkları şeklinde çıkarımda bulunulabilir (İletişim, güven, rol model, özdeşim kurma...). Bu durum öğretici ifadelerinde de yer almakta, öğrencilerle aralarında 'samimi' bir ilişki kurulduğu, öğrenci-öğretici arasındaki iletişimin gelişmesine katkı sağladığı şeklinde ifade edilmiştir. Aynı zamanda yapılan bu etkinlikler öğrencilerin kendi

arasındaki iletişimlerine de katkı sağlayabilir. Etkinliklerin planlı olması değerler eğitimi müfredatının uygulanmasına, kazanımların gerçekleşmesine katkı sağlayabilir. Yine etkinliklerin plan dahilinde kurumlar arası iş birliği ile yapılması etkinliklerde oluşabilecek zaman kaybı, finans sıkıntıları vb. problemleri en aza indirmede yardımcı olabilir.

3.4. Değerler Eğitimi Faaliyetlerinde Araç Gereçlere Dair Öğretici Görüşleri

Bir eğitimin belirlenen hedeflere ulaşması için ortamın düzenlenmesi, buna göre öğrenme yaşantılarının oluşturulması gereklidir. Öğrencilerin etkili bir yaşantı geçirmesinde öğretmene yardımcı unsur olarak öğretim araç ve gereçleri gelmektedir (Korkmaz, 2021, s. 215). Bu bağlamda Öğretimi etkili kılan araç gereçlere dair değerler eğitimi öğretmenlerine soru yönelmiştir. Bu konuya dair bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 7. Araç Gereçler Konusunda Yoğunlaşılan Hususlar

Alt Temalar		Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
		İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Görsel Araç Gereçler	Yazı Tahtası	2+1	2	1+4	3	7	8	2	2	7	1	6	3	1	10+4+7
	Pano		2	2		4	3	1		4		1	1	2	
	Diğer etkinlik materyalleri	1	3	3	1	6	4	3	1	5	1	5		2	
İşitsel Araç Gereçler	Hikaye Kitapları	2	2	1+1	3	3	3	2	2	4		4		2	6
Hem Görsel Hem İşitsel Araç Gereçler	Film, Kısa video	3	3	7	3	10	9	4	2	9	2	6	3	4	13
Toplam		8+1	12	2+17	10	30	27	12	7	29	4	22	7	11	

Tabloya bakıldığında araç gereçlerin kullanımında genel olarak kadın öğretmenler ağırlıktadır. Bu durum kadın öğretmenlerin yöntem ve etkinlik kısmında ifade ettikleri, farklı araç gereçlerle öğretim sürecini çeşitlendirdiklerine dair ifadeleriyle de birbirine yakınlık göstermektedir. Aşağıda öğretici görüşlerinden bazılarına yer verilmektedir.

K10- Kavramları anlatırken, tablo çizmem gereken durumlarda ilk başlarda yazı tahtasını özellikle kullanıyordum. Örneğin o gün konuya ait bir hadis varsa tahtayı silmeyeceksiniz bir hafta kalacak diyordum.

(K10- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri)

K5- Değerler eğitimi derslerine gelmeden önce hikayelerden hazırlanıyorum. Yine derse de hikâye kitaplarını getirerek okuduğumuz oluyor.

(K5- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: İlk yıl, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-13, Kayseri)

Öğreticilerin ifadelerine bakıldığında değerler eğitiminde araç gereç teminini kendilerinin yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu konuda kurumların ortak çalışmalarla bir araya gelerek ilgili materyalleri öğretmenlere temini noktasında gereken hassasiyetin gösterilmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir. Kurum bakımına dair Adana ilinde yapılan bir araştırmada da ilgili din görevlilerinin materyal kullanımı konusunda eksik kaldıkları, DİB veya ASHB'nin bu konuda gerekli teknik altyapıyı göstermedikleri ifade edilmiştir (Taş, 2019, s. 69). Bu durum DİB'in değerler eğitimi faaliyetlerine dair yapmış oldukları tutum ve davranışlarının diğer illerde de benzer olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda gerekli koşulların sağlanması, öğretim sürecinin planlanmasında araç gereç kullanımına karşı yetkililerin hassasiyet taşıması önemli olacaktır. Ayrıca araç-gereç hakkında görüş belirtmeyen veya sınırlı açıklamada bulunan öğretmenlerin olduğu düşünüldüğünde katılımcıların öğretim süreçlerinde araç gereçler hakkında hizmet içi eğitime ihtiyaçlarının olduğu söylenebilir.

4. Değerler Eğitiminde Ölçme Değerlendirme Faaliyetlerine İlişkin Öğretici Görüşleri

Değerler eğitiminde öğretmenlere yöneltilen bir diğer soru ise ölçme değerlendirme sürecine dair düşüncelerinin ne olduğuyla ilgilidir. Ölçme ve değerlendirme, öğrenmenin tanımında yer alan 'davranış değişikliğinin' olup olmadığının ele alınmasıdır. Bu faaliyetlerin neler olduğuna ilişkin yöneltilen soruda ele alınan başlıklar tabloda yer almaktadır.

Tablo 8. Ölçme Değerlendirme Çalışmalarına Dair Yoğunlaşılan Hususlar

Alt Temalar	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam	
	İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü		
Yapılan Ölçme Çalışmaları	Süreci Ölçme	5	4	9	7	11	13	5	4	11	3	9	4	5	18
	Ürünü Ölçme	5	4	9	7	11	13	5	4	11	3	9	4	5	18
Değerler Eğitiminin Başarısını Etkileyen Faktörler	Öğretici	5	4	9	7	11	13	5	4	11	3	9	4	5	18
	Öğrenci	2	3	7	3	9	9	3	1	9	2	7	3	2	12
	Çocuk Evleri Yapısı	4	4	5	5	8	9	4	3	7	3	6	3	4	13
Toplam		21	19	39	29	50	57	22	16	49	14	40	18	21	

Tabloda öğretmenler sadece öğrenci faktörü ve çocuk evlerinin yapısıyla ilgili başlıklarda diğerlerine nazaran daha az sayıda görüş beyan etmişlerdir. (12 / 13 katılımcı) Öğreticilerin yoğunlaştıkları noktalar bir bütünlük içerisinde ele alınacaktır.

4.1. Değerler Eğitimi Derslerinde Yapılan Ölçme Faaliyetlerine İlişkin Öğretici Görüşleri

Ölçme ve değerlendirme ürün ve süreç esas alınarak yapılabilir. Ürün esaslı yapıldığında öğrencinin ortaya koyacağı ve koymuş olduğu üründen hareketle, süreç esaslı ise öğrencinin ürünü

ortaya koyma aşamasındaki eylemleri dikkate alınır. **Süreci ölçmeye** dair öğretmenlerin yoğunlaştıkları başlıklar tabloda yer almaktadır.

Tablo 9. Ölçme Değerlendirme Sürecinde Ölçmeye Dair Yoğunlaşıl原因 Hususlar

Alt Temalar	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Öğretici Bireysel Gözlem Notları	2			2		1	1	1	1			1	1	2
Kurum içi/dışı Toplantılar	8	6	6	9	11	12	8	4	11	3	7	4	5	18
Kurumlara Yapılan Raporlamalar	1	1	7	1	8	7	2	1	8	7	9			9
Toplam	11	7	13	12	19	20	11	6	20	10	16	5	6	

Tabloda görüldüğü üzere öğretmenler en çok toplantılar konusunda görüş beyan etmişlerdir. Bireysel gözlem notları alan öğretmenlerin sayısı ise sınırlıdır. Değerler eğitimi sürecinde öğretmenler kendi **bireysel gözlemlerinden** hareketle birtakım notlar aldıklarını ve bununla ilgili olarak kendilerince gerekli gördükleri adımları attıklarını ifade etmişlerdir (2). Buna dair öğretici görüşleri aşağıda örneklendirilmektedir.

K17- Çocukların takibi anlamında haftalık derste çocukların o anki durumları ile ilgili notlar alıyorum. Ona göre dikkat etmem gereken, eksik gördüğüm, çocukların ihtiyacı olan konular ortaya çıkıyor. Ona göre bir takibat, kontrol yapıyorum.

(K17- Erkek, Kadrolu, İmam, Lisans, Görev yılı: 6, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Nevşehir)

Verilere bakıldığında öğretmenler ders içerisinde eksik gördükleri, ihtiyaç duydukları noktalarda veya ödev takibi gibi amaçlarla notlar aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların açıklamaları bu durumun kendilerinin kişisel çabalarıyla gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Zira gerek bu konuda görüş belirten öğretmenlerin sayısının azlığı (2) gerekse de değerler eğitiminin yapısı incelendiğinde gözlem notlarının gerekli bir uygulama şeklinde belirtilmemiş olması bunu destekler niteliktedir. Yine öğretici açıklamalarına bakıldığında bireysel gözlem notlarının kendi içerisinde belli bir sistematikliğinin olduğunu söylemek güçtür. Performans değerlendirme süreçlerini gerçekleştirmek için pek çok farklı teknik mümkün olmakla birlikte sistematik ve güvenilir olması, öğretici-öğrenci sirkülasyonunun sık olduğu bu durumlarda ürün gelişim dosyaları (portfolyo) kullanılabilir (Uzunöz & Aktepe, 2018, s. 301). Ayrıca bu konuda korunmaya muhtaç çocuklar için oluşturulan mesleki kayıt defterlerinden yararlanılabilir.

Toplantılar başlığına bakıldığında öğretmenler **kurumlar arası** (12) ve **kurum içi toplantılar** (8) yapıldığını belirtmişlerdir. Kurumlar arası toplantılar başlığı; *gerçekleştirildiğini ifade edenler* (7),

gerçekleştirilmediğini belirtenler ya da sorumlu koordinatörlerce gerçekleştirildiği (5) şeklindedir. Kurum içi toplantıların ise yapıldığı belirtilmiştir. Buna dair verilerden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K1- Kurumlar arasında zaman zaman böyle toplantılar yapılmalı. Ancak ne zamandır ben böyle bir toplantıya katılmadım. Ders dönemi başında olması gerekir ama hala bir toplantı süreci duymadım

(K1- Erkek, Kadrolu, Uzman Vaiz, Yüksek Lisans, Görev yılı: 5, Hitap ettiği yaş aralığı: 10-15, Kayseri)

K10- Kurum yetkilileri ile bir defa bir araya geldik. Ders içeriğiyle alakalı bir şey değildi, genel sıkıntıların konuşulduğu bir toplantı oldu. Daha çok iki kurumun sorumluları bir arada karar alıyorlar ve bize bildiriyorlar.

(K10- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri)

K5- Değerler eğitimi derslerine başlamadan önce müftülük bünyesinde bir toplantımız olmuştu “Çocuk evlerinde ne yapılır, nasıl davranılır, hangi kaynaktan gideceğiz?” gibi bilgilendirme yapılmıştı.

(K5- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: İlk yıl, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-13, Kayseri)

Verilere bakıldığında kurumlar arasında yapılan bu istişare toplantılarının bir karar alıp uygulamaktan ziyade daha çok fikir alışverişinde bulunma, kurumların tanıtımı, koordinasyonun sağlanması gibi amaçlarla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Yine bu toplantıların tamamının sürecin tüm paydaşlarını içine alacak şekilde gerçekleştirilmediği öğretici görüşlerinde öne çıkan bir diğer durumdur. Bu husus değerler eğitiminin öğretmenler tarafından sahiplenilmesini ve öğretici motivasyonunu etkileyebilir. Yine bu toplantılar ağırlıklı olarak sene başında yapılmış ve tekrarı olmamıştır. Öğreticilerle görüşme sıklığının sadece sene başında kalmaması, kurumun ve öğretmenlerin kendi görevleri de göz önüne alınarak, belirli zaman dilimlerinde ve birden fazla yapılması önemlidir. Yapılacak bu görüşmeler öğretmenlerin kendi aralarında tecrübe paylaşımına, iş birliğine, sorunların çözülmesine katkı sağlayabilir. Burada yapılan toplantıların kayıt altına alınarak, bir düzen içerisinde yapılması, öğretmenlerin önerilerinin önemsenmesi, sorunlarının çözümü için çaba gösterilmesi gereklidir. Son olarak burada yapılan toplantılarda herhangi bir ölçme aracı veya ölçütten bahsedilemeyeceği gibi kararların uygulanması gibi somut adımların atıldığı bilinmemektedir.

Öğreticilerin ele aldıkları bir diğer başlık **kurumlara yapılan raporlamalardır**. Bazı öğretmenler Aile Bakanlığının öğretim sürecinin takibine dair raporlar istediklerini belirtmişlerdir (6). Bunlar; *süreç takip formları (6), konuların takibine dair liste isteme (1) ve 4 aylık raporlamanın* olduğuna dairdir. Buna dair görüşlerden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K9- Süreç takiplerine dair formu dolduruyoruz. Ancak bunun dışında Aile Bakanlığının zannediyorum üç yıllık süreçte bir defa oldu, “Çocuk şunu yapabiliyor mu, bunu öğrenmiş mi?” gibi bir geri dönüt anlamında.

(K9- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 3, Hitap ettiği yaş aralığı: 12-15, Kayseri)

K14- Çocuklardaki bir değişimi, ders ortamı gibi de olmadığı için sınav vs. gibi değil de anlattığımız konularda davranışa ne kadar yansıtıyor, ona bakıyoruz kendi izlenimlerimizden hareketle. Bunu sosyal hizmetlere 4 aylık raporluyoruz. Şu özelliği 3 puan, şu 5 puan gibi.

(K14- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Nevşehir Not: Koordinatör)

Öğreticilerden bazıları ise ASHB'ye yapılan raporlamaların yanı sıra DİB'in kendi bünyesinde ölçme değerlendirme faaliyetlerine ilişkin çalışmalarından bahsetmişlerdir. Buna göre öğretmenler **DİBBYS⁶ sistemine sürece dair faaliyetleri işleme (2) ve konuların takibine dair liste gönderdiklerini (3)** belirtmişlerdir. Buna dair görüşlerden bazıları şunlardır.

K13- Değerler eğitiminde görevli her hocamız; o hafta hangi konuyu anlattığını, konunun içeriğini DİBBYS sistemi üzerine işliyor. Bu sistemin kontrolünü sağlayabiliyorum, gerektiğinde görebiliyorum.

(K13- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 1,5, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri Not: Koordinatör)

K6- Kurum, geçen sene 2019 yılında işlenen konuların listesini işlemişlerdi. Bunu hazırlayıp göndermiştim

(K6- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 1, Hitap ettiği yaş aralığı: 15-18, Kayseri)

Öğretici ifadelerine bakıldığında ASHB adına düzenli olarak süreç takip formlarının yer aldığı anlaşılmaktadır. Yine devamlı olarak Nevşehir ilinde görevli öğretmenlerin 4 aylık periyotlar halinde gönderdikleri raporların olduğu belirtilmektedir. Değerler eğitiminin öğrenciler açısından hangi aşamada olduğu ve hedefler bağlamında nelerin öğretildiğine dair bir uygulama ise normalin dışında nadiren gelişen faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bu uygulamaların ölçme değerlendirme çatısı altında değerlendirilmesinin, hedeflere ilişkin bir süreç takibiyle ve düzenli bir şekilde devamıyla mümkün olabilir.

Öğreticilerin vurguladıkları bir diğer husus ise DİBBYS sistemidir. Ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinde uygulanabilir bir sistem olarak kabul edilebilecek DİBBYS'nin daha aktif kılınması, takibinin yapılması eğitim faaliyetlerinin değerlendirilebilir olması adına önemlidir. Bu durum değerler eğitimi daha sistemli ve takip edilebilir olmasına imkân tanıyabilir. Buradaki faaliyetlerin bireysel gözlem notları başlığında geçen portfolyo uygulamasına evrilmesi, mesleki kayıt defterlerinin buna göre düzenlenmesi, kurumlar arasında verilerin paylaşılması ve ortak bir değerlendirmeye sürecin takip edilmesi yapılabilecek başlıklar altında sıralanabilir.

Ölçme değerlendirme faaliyetlerine dair yöneltilen soruya katılımcılar **ürün odaklı ölçme** başlığı altında ele alınabilecek açıklamalarda bulunmuşlardır. Öğrenmenin ölçülmesi yukarıda belirtildiği üzere süreç odaklı yapılabileceği gibi ürün odaklı da yapılabilir. **Ürün odaklı ölçme**, eğitim süreci içerisinde hedef kitleye yönelik gerçekleştirilen çalışmaların ne durumda olduğunu haber verir. Öğreticiler bu

⁶ DİBBYS: Diyanet İşleri Başkanlığı Bilgi Yönetim Sistemi

başlıkta değerler eğitiminin öğrenciler üzerinde etkili olup olmadığıyla ilgili açıklamalarda bulunmuşlardır. Buna dair tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 10. Ölçme Değerlendirmede Ürünü Ölçmeye Dair Yoğunlaşılın Hususlar

Alt Temalar	Görev			Cinsiyet		İl		Mezuniyet Durumu			Görev yılı			Toplam
	İmam Müezzin	KKÖ	Vaiz Vaize	Erkek	Kadın	Kayseri	Nevşehir	Ön lisans	Lisans	Y. lisans	1-2,	3-4,	5 ve üstü	
Değerler Eğitimine Bakış Açılarının Etkisi	5	3	9	7	10	12	5	4	10	3	8	4	5	17
Sosyalleşmeye Etkisi		1	1		2	1	1		2				2	2
Davranış Değişikliğine Etkisi	4	3	5	5	7	8	4	4	7	1	8	2	2	12
Toplam	9	7	15	12	19	21	10	8	19	4	16	8	9	

Tabloya bakıldığında değerler eğitiminin öğrenciler üzerinde etkilerine dair katılımcıların tamamına yakınının görüş beyan ettiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda öğretmenler eğitim faaliyetinin olumlu yönde katkılarının olduğunu düşünmektedirler. Buna dair görüşler aşağıda bir bütünlük içerisinde ele alınmaktadır.

K11- Evlerde kalan çocuklarımın düğünlerini yaptım, bazıları güzel aile oldular. Bizim elimizden tutmasaydın bunlar olmazdı demişlerdi. Burada anlattıklarımızın tesiriyledir belki böyle bir hayatı seçtiler.

(K11- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 10, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-15, Kayseri)

K17- Allah'ın bizi sürekli gördüğünü, biz güzel işler yaparsak meleklerin bize dua ettiğini kıssalarla anlattım, sonrasında evdeki anneden duyduğumda çocuklarda ciddi anlamda bir değişim olduğunu, eşyaları izinsiz alan çocukların bu alışkanlıklarını bıraktığını söyledi. Bu anlamda böylesi etkilenmeler olabiliyor.

(K17- Erkek, Kadrolu, İmam, Lisans, Görev yılı: 6, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Nevşehir)

Araştırmanın verilerine bakıldığında sosyalleşmeye dair değişimi ifade edenlerin sayısı azdır (2). Aynı zamanda öğretmenler davranış değişikliklerini öğrencilerin ifadeleri veya kendi gözlemlerinden hareketle ifade etmişlerdir. Öğreticiler burada ağırlıklı olarak çocukların değerler eğitimini sevdiklerini, bazı davranışlarında değişikliklerin olduğunu ifade etmişlerdir. Değerler eğitiminin etkililiğinin yoklandığı bir araştırmada da katılımcılar, davranış değişikliğinin süreç gerektirdiğini, zihinsel anlamda çocukların bir bilinç oluşturduğunu aynı zamanda öğrencilerin değerler eğitimine bakışlarının olumlu yönde değiştiğini ifade etmişlerdir (Efe, 2022, s. 87). Buna göre değerler eğitimi faaliyetlerinin öğrenciler için olumlu katkılar sunduğu söylenebilir. Ancak bu durum faaliyetlerin devamlı olmasına, planlı olarak yürütülmesine bağlıdır. Ayrıca öğrencilerin davranış değişikliklerinin eğitim bilimleri içerisinde yer alan

ölçme ve değerlendirmenin bilimsel verileriyle gerçekleştirilmesi önemlidir. Diğer türlü eğitimin niteliğine dair yapılacak yorumlar önemli olmakla birlikte eksik kalacaktır.

4.2. Değerler Eğitiminin Başarısını Etkileyen Faktörler

Bir eğitimin başarılı olmasında; öğretici, öğrencinin durumu, zaman, mekân gibi pek çok değişkenden söz edilebilir. Öğretime etki eden değişkenler kontrol edilebildiği ve amaca uygun yürütülebildiği takdirde eğitim başarılı olabilir. Bunun tam tersi olduğu durumda ise eğitimden beklenenler istenen düzeyde gerçekleşmeyebilir. Ölçme başlığının giriş kısmında verilen tabloya bakıldığında öğretmenler değerler eğitiminin başarısına etki eden faktörlerin olduğunu konuya farklı açılardan yaklaşarak dile getirmişlerdir. Öğreticilerin tamamının görüş beyan ettiği bu temada en çok öğretici faktörüne atıf yapılmış (18), öğrenci ve çocuk evlerinin yapısına dair ise birbirine yakın görüşler beyan edilmiştir (12/13). Tabloya bakıldığında öğretmenlerin eğitim sürecinin iyileştirilmesine dair farkındalıklarının olduğu söylenebilir. Ele alınan bu başlıklar aşağıda bir bütünlük içerisinde verilecektir.

Öğreticiler değerler eğitimi derslerinin başarısında **öğretici yaklaşımının önemine** değinmişler ve *pedagojik formasyon bilgisine* dikkat çekmişlerdir. Öğreticilerin görüşlerinden bazıları aşağıda örneklendirilerek yorumlanacaktır.

K3- Bu derslerin olumlu etki bırakıp bırakmamasının öğreticinin çocuklara karşı olan tavrıyla yakından ilgilidir diye düşünüyorum. Çocuklarına sevgi ile kızmadan, onları anlamaya çalışarak yaklaşan bir öğreticinin derslerinde muhakkak bir etki bırakır. Öğretici bu anlamda bir modeldir. İlk başta önyargıyla bakan çocuklarımız daha sonraları bu samimiyeti, sevgiyi gördüklerinde bir bağ oluşuyor.

(K3- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 4, Hitap ettiği yaş aralığı: 14-18, Kayseri)

K12- Öğreticinin çocuk psikolojisini bilmesi lazım, kaldı ki bu çocuklara yaklaşırken daha dikkatli olmak lazım. Dersin nasıl işleneceği, çocuklara nasıl davranılacağı önemli. Bununla ilgili bir haftalık çocuk eğitim semineri yapıldı. Muhatabımızı tanıma anlamında çok faydalı olmuştu.

(K12- Erkek, Kadrolu, İmam, Ön lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 10-14, 14-18, Kayseri)

Giriş kısmında ifade edildiği üzere eğitim sürecinde öğrenci ve öğretici arasında kurulacak ilişki, öğrencilerin öğrenmelerine etki eder. Bu başlık altında da konu öğretmenler tarafından vurgulanmış ve kurulacak olan ilişkiye dikkat çekerek sevgiyle yaklaşmanın önemine atıfta bulunmuşlardır. Bu sevginin önemine dair yapılan bir çalışmada; sevgiyle yaklaşma, gönüllülük esasına göre hareket etme, güven ilişkisi kurma vb. adımların değerler eğitiminde etkili olduğu dile getirilmiştir (Efe, 2022, s. 125). Ayrıca öğreticinin ders içerisinde konudan bağımsız göstermiş olduğu davranışların, yani sözsüz etkileşimin öğrencinin duygu ve düşünce dünyasını şekillendirmede etkili bir unsur olduğu söylenebilir (Kış & Özer, 2017, ss. 103-105).

Bu konu kapsamında üzerinde durulan bir diğer husus hizmet içi eğitime dairdir. Hizmet içi eğitimlerin gerçekleştirilmesi, öğretmenlerin varsa eksikliklerini gidermeleri pedagojik formasyonlarını artırmaları adına önemlidir. Ayrıca öğretmenlerinden bazılarının lisans seviyesi düzeyinde olmadığı ve

dolayısıyla formasyon eksikliğinin olduğu düşünüldüğünde bu hizmet içi eğitimlerin ihtiyaç olduğu açıktır. Yapılan bir diğer araştırmada da akademik eğitim ihtiyacı araştırmancının katılımcıları tarafından vurgulanmıştır (Efe, 2022). Bu duruma olan ihtiyaç çalışmanın öğretim süreci, kitaba dair görüşler başlıklarında kendini hissettirmektedir.

Öğreticilerden bazıları değerler eğitiminin başarısında **öğrencilerde** gördükleri durumların etkili olduğunu belirtmişler ve bu başlık altında *öğrenci yaşlarına (10), önceki yaşantılarının ve özel durumlarına (8), istekliliklerine dair (3)* açıklamada bulunmuşlardır.

K9- Kuruma gelmiş bir çocuğumuzun yaşı biraz ilerlemişse ve daha öncesinde bilgi anlamında eksiği varsa onunla bilgi, kabullenme, geri dönüt anlamında bir çatışma yaşayabiliyorsunuz. Ama küçüklükten itibaren, zihinlerinin açık olduğu dönemde öğretmemiz daha kolay oluyor. O anlamda erken başlaması önemli

(K9- Kadın, Kadrolu, Vaize, Lisans, Görev yılı: 3, Hitap ettiği yaş aralığı: 12-15, Kayseri)

K3- Özel eğitim gerektiren çocukların derslerine gittim. Onlarla çeşitli etkinlikler de yapsanız o an öğreniyorlar ama sonra unutuyorlardı. Buna dair farklı yöntemler vardır belki. Bu da dersin başarısına etki edebilir.

(K3- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 4, Hitap ettiği yaş aralığı: 14-18, Kayseri)

K10- Değerler eğitimi sürecinde öğrencilerin kendi ortamları olunca kimisi odasında dinleniyor, öncesinde başka şeyler yaşanabiliyor, derslerimizde zorunlu olmadığı için katılmıyor. Bu derslerde devam mecburiyetinin olmaması da dersin verimliliğine etki eden bir diğer husus.

(K10- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: 2, Hitap ettiği yaş aralığı: 7-12, Kayseri)

Öğreticilerin ifadelerine bakıldığında ilk olarak üzerinde durdukları hususun, değerler eğitiminin çocuklarda erken başlamasının önemli olduğudur. Kişinin önceki öğrenmeleri yeni öğrenmelerine bir zemin oluşturabilir. Bununla birlikte kişilik gelişiminin yedi yaşına kadar oluştuğu gerçeği ve katılımcı ifadelerinde geçen 'aileden aldıkları eğitimin yetersizliği' tespiti birlikte değerlendirildiğinde, değerler eğitiminin erken yaşlarda başlamasının gerekli olduğu yorumu yapılabilir (Yavuz, 2012, ss. 2-3). Öğreticilerin gerek burada gerekse araştırmancının diğer başlıklarında ifade ettiği farklı yaş gruplarının bir arada bulunmaması talepleri göz ardı edilmemelidir. Bu başlık altında vurgulanan bir diğer husus özel eğitim gerektiren çocukların varlığıdır. Buna yönelik olarak öğretici ifadesinde de görüldüğü üzere hali hazırda hedef kitlesi içerisinde özel eğitim gerektiren öğrencileri bulunanların eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir.

Öğreticilerin bu başlık altında vurguladıkları bir diğer konu ise değerler eğitimi faaliyetlerinde öğrencilerin istekliliğiyle ilgilidir. İstekli olma, öğrenci veya öğretici fark etmeksizin eğitim sürecinde gerekli bir unsurdur. Değerler eğitimi süreci öğrencilerin gönüllü olarak katılımlarıyla devam eden bir faaliyettir. Öğrencilerin şu veya bu sebeple derse katılmak istememesi veya katılsalar dahi istenilen düzeyin bu olmadığına dair açıklamaları, öğrencilerin bireysel durumları, öğretici faktörü, yöntem çeşitliliği, ortam gibi pek çok değişkenle bağlantılı olabilir. Öğrencilerin yukarıda sözü edilen okula,

hayata karşı bu tutumlarına, kendilerine sunulan iş garantisi de eklenince olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu noktada belirli yetkinlikler ele alınarak atamaların yapılması sağlanabilir. Mesleki kayıt defterleri aracılığıyla oluşturulacak ürün seçki dosyaları bu yetkinliklerin belirlenmesinde belirleyici olabilir.

Öğreticilerden bazıları değerler eğitiminin başarısını etkileyen faktörlerden bir diğerinin **çocuk evlerinin yapısı ve işleyişi** olduğunu açıklamışlardır (13). Öğreticiler bu başlık altında *öğrencilerin sirkülasyon durumuna (8) ve ev anne babalarının önemine (11)* dikkat çekmişlerdir. Buna dair görüşlerden bazıları aşağıda örneklendirilmektedir.

K5- Bu çocukların evlerinde sık değişimler benim dersimi de olumsuz etkiliyor. Tahmin edersiniz ki bir evde 5 kişi yaşarken 6 olmak, gidip gelmeler her birimize zordur. Her yeni katılanla da evin havası eskiye göre değişiyor

(K5- Kadın, Kadrolu, KK öğreticisi, Lisans, Görev yılı: İlk yıl, Hitap ettiği yaş aralığı: 11-13, Kayseri)

K3- İlk yıllardaki ev annemiz çocukların durumlarıyla ilgiliydi. O zaman eve yeni gelen bir kızımızla ilgili öğrencimizin neyi sevip sevmediğini, onla iletişimde hangi noktalara dikkat etmemiz gerektiğini söylemişti.

(K3- Kadın, Kadrolu, Vaize, Yüksek Lisans, Görev yılı: 4, Hitap ettiği yaş aralığı: 14-18, Kayseri)

Bulgularda ifade edilen çocukların değişimleri ASHB'nin gerekli gördüğü durumlarda yapılmaktadır. Öğretici ifadelerine bakıldığında bu durum eğitimin sürekliliğine, öğrenci başarılarını görmeye, iletişimi güçlü kılmaya dair olumsuz etkileri barındırdığı anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalarda çocukların sık sık yer değiştirmelerinin; sorunları artırdığı, davranışsal problemlere yol açtığı ifade edilmektedir (Işıl Bulut, 1995). Yine bu sirkülasyonun sıklığı ve düzensizliğine ilişkin bir araştırmada, farklı yaş gruplarının bir arada kaldığı, farklı eğilimde kalan çocukların birbirlerini etkilediği ifade edilmiştir (Taş, 2019, s. 83). Bu kapsamda öğrenciler için yapılacak bu değişimlerin değerler eğitiminin seyri göz önünde bulundurularak yapılması uygun olacaktır. Zira eğitim sürecinin akamete uğramaması, sürekliliğinin sağlanması ve bir bütünlük içerisinde yürütülmesi önem arz etmektedir (Selçuk, 2014). Değişimlerin bazı öğrenciler için bir zorunluluk olduğu düşünüldüğünde, bunun değerler eğitimi için konuların bütünlüğünü bozmayacak şekilde yapılması, ünite sonları gibi ara dönemlerde gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

Bu başlık altında öğretmenlerin üzerinde durdukları bir diğer konu ise ev anne babalarının önemine dairdir. Değerler eğitimine ayrılan süre yerleşik, kalıcı davranışlar oluşturması için başlangıç seviyesinde kabul edilebilir. Zira eğitimin kesintiye uğramaması ve sürdürülebilir olması, öğrenilenin pekişmesi ve kalıcılığı adına gerekli bir unsurdur. Değerler eğitimindeki kazanımların sürdürülebilmesi gün boyu ev içerisinde etkin olan sorumlu anne babaların tutumlarıyla gerçekleşebilir. Bu sorumluluk, değerler eğitiminin sürdürülebilir olması ve ev içerisinde buna dair yaşantıların bir bütünlük oluşturmasıyla ilgilidir. Nitekim yapılan bir araştırmada da ev anne babalarının önemine dikkat çekilmiş, bu personellerin alımında 'eğitsel' özelliklerinin olmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Yılmaz, 2018, s. 183). Bu kapsamda ev anne babaları ve değerler eğitimi öğretmenlerinin iş birliği önemlidir. Zira bu

koordinasyonun kurulması değerler eğitiminin başarısı adına bir kazanç olarak sayılabilir (Kanca, 2019, s. 130).

Sonuç ve Öneriler

Öğreticilerin tamamına göre değerler eğitiminin esas amacı çocukların kimsesizlikten kaynaklı eksiklerini gidermektir. Öğreticiler bunun için çocukların topluma kazandırılmasını, dini bilince sahip bireyler olarak yetiştirilmesini ve olumlu duygularının gelişmesini amaç edinmişlerdir.

Öğreticiler amaçları ifade ederken farklı açılardan konuyu ele almışlardır. Bu durum ortak bir amaç birliğini taşıma noktasında eksikleri olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Buradan hareketle DİB'in ve değerler eğitiminin genel amaçları ifade edilmekle birlikte hitap edilen kesime yönelik, amaçların açıkça belirlenmesi, faaliyete ilişkin özel amaçların konulması bu duruma bir çözüm olarak sunulabilir. Yapılacak olan bu değişiklik, değerler eğitiminin planlı olmasına katkı sağlayabilir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise değerler eğitimi kitabına ilişkindir. Öğreticilere göre değerler eğitimi kitabında yer alan içerik ve etkinlikler çoğunlukla öğrenci yaşlarına uymamakta, kitapta belirtilen yaş aralığı ihtiyacı karşılamamaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerden bazılarının göre birtakım konu ve etkinlikler de birbirleri arasında uyumsuzdur. Buna göre içeriğin öğrenci yaşlarına göre düzenlenmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda konu ve etkinliklerin uyumu da tekrardan gözden geçirilmelidir.

Kitabın geliştirilmesi konusunda öğretici ifadelerine bakıldığında; uzun süre kullanımının tekrar oluşturduğu, içeriğin detaylandırılması gerektiği (öğretici notu kısmının), eklenebilecek konu başlıklarının olduğu ve öğrencilerin kitabının olmasının gerekliliği sonucu ortaya çıkmaktadır. Buna göre kitabın uzun süre kullanımı tekrar oluşturmakta ve kitabın güncellenmesi gerekmektedir. Değerler eğitimi kitabı öğretmenler için ön hazırlığı istemekte ve öğretmenler bu hazırlık konusunda zorlanmaktadır. Değerler eğitimi faaliyetleri için öğretici görüşleri etrafında kitap içeriğinin detaylandırılması ve çocukların özellikleri dikkate alınarak hazırlanması sağlanabilir. Ayrıca hazırlanacak olan bu kitabın kullanımına ilişkin öğretmenlere gerekli hizmet içi eğitimler dönem başında yapılmalıdır. Kullanılan kitabın geliştirilmesi ve eğitimin süreklilik kazanması adına öğrencilere yönelik bir değerler eğitimi kitabı tamamlayıcı, destekleyici bir unsur olarak hazırlanabilir. Yine çocuk evleri içerisinde değerler eğitimine dair materyallerin bulundurulması sağlanabilir.

Katılımcılar öğretim sürecine dair; ilkeler, yöntemler, uygulanan etkinlikler ve kullanılan araç gereçler üzerinde durmuşlardır. Öğreticilere göre öğretim ilkeleri; öğrenciye görelilik, aktiflik, somuttan soyuta ve hayata yakınlık ilkesidir. Öğreticiler bu başlıklara yönelik açıkça ilke şeklinde ifade etmemişler, yaptıkları uygulamalardan hareketle konuyu açıklamışlardır. Yine öğretim sürecinde kullanılacak ilkeler sadece bu belirtilenlerle sınırlı değildir. Bu durum öğretmenlerin formasyon bilgisini sorgulamaya açık hale getirmektedir. Bu kapsamda kitap içeriğinde ilkelere yer ayrılabilir öğretim süreci buna göre yürütülebilir.

Öğreticiler, kullandıkları yöntemleri; anlatım, soru cevap, örnek olay incelemesi ve drama olarak açıklamışlardır. Anlatım ve soru cevap yönteminde çeşitli araçları kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretim yöntemleri sadece bu yöntemlerle sınırlı değildir, öğretim sürecinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda değerler eğitimi öğretmenlerinin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi önem arz etmektedir.

Öğreticilerin etkinlikler hakkında açıklamalarına bakıldığında bu faaliyetlerinin öğretici-öğrenci iletişimini güçlendirici ve dolaylı olarak değer kazanımını öngörse de belirli bir sistematiklikle takip etmedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bunların eğitsel hedeflere bağlı olarak gerçekleştirilmesi, yine planlı olarak yürütülmesi önemlidir. Böylece eğitimde yaşanan araç gereç temini, finansal sıkıntılar, izin prosedürleri gibi ayrıntılar çözüme kavuşturulabilir.

Değerler eğitimi faaliyetlerinde yapılan ölçme ve değerlendirme çalışmalarına bakıldığında bu çalışmaların öğretmenlerin kendi hassasiyetleri etrafında geliştiği, bir kısmının da düzenli olmayan ve aralıklarla her iki kurum tarafından istenen çalışmalar olarak yapıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yine kurum koordinatörlerinin bu konudaki anlayışlarına bağlı olarak gelişen karşılıklı bilgilendirmelerin varlığından söz etmek mümkündür. Bu durum DİB-ASHB protokolünde eğitimin takibine ilişkin; *“eğitimlerde kullanılacak ölçeğin müşterek”* ibareleriyle uyumlu olmamaktadır. Verilerden de anlaşıldığı üzere bu çalışmalar, değerler eğitiminde ölçme değerlendirme faaliyetlerine dair düzenli, planlı bir adımın yok denecek kadar az olduğunu, çalışmaların merkez teşkilatlarında kaldığı, taşrada yürütülmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Eğitim çalışmalarının geliştirilmesi, sürdürülebilir olması için bu faaliyetlerin ilk elden verilerle ölçülmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Ölçme çalışmalarının nitelikli olmasına yönelik ürün seçki dosyaları gibi daha sistemli çalışmalara evrilmesi sağlanabilir. Bu noktada süreç takip formları, DİBBYS sistemi, sosyal hizmet kurumlarındaki mesleki kayıt defterleri etkin bir işlev görebilir.

Öğreticilerin ölçme değerlendirmeye dair ifadelerine bakıldığında değerler eğitiminin amacının istenilen düzeyde gerçekleşmediği, ifadelerini gözlem ve edindikleri görüşler doğrultusunda dile getirdikleri anlaşılmaktadır. Yine öğretmenlerin değerler eğitiminin amaçları kısmındaki ifadelerine ölçme başlığında kısmen değindikleri, gerçekleşip gerçekleşmediğine dair ayrıntılı açıklamalarda bulunmadıkları fark edilmektedir. Bu durum öğretmenlerin amaçlarıyla uyguladıkları öğretim faaliyetlerini ilişkilendirmedikleri veya bekleneni yeteri düzeyde elde edemedikleri sonucuna götürebilir. Bu noktada öğretmenler, amaçların gerçekleşip gerçekleşmemesinin bazı faktörlerle ilişkili olduğu üzerinde durmuşlardır. Değerler eğitiminin amaçlarının neden gerçekleşmediği veya gerçekleşmesinin nelere bağlı olduğuna dair ise öğretici, öğrenci faktörüne ve çocuk evlerinin yapısına işaret etmişlerdir. Değerler eğitiminin başarısını etkileyen bu unsurların dikkatle üzerinde durulması, bu faaliyetlerden beklenen başarının gerçekleşmesi adına etkili olabilir.

Son olarak bu araştırma din eğitimine dair yapılacak olan diğer çalışmalar için kaynak teşkil etmesi adına atılmış bir çalışma olarak değerlendirilmelidir. Alanda çalışma yapacak araştırmacıların değerler eğitiminin bir diğer başat faktörü olan öğrencilerin görüşleri etrafında veriler sunmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Yine değerler eğitime dair içerik belirleme ve program geliştirme çalışmaları, ihtiyaç olarak sayılabilecek bir diğer araştırma başlığıdır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 27/05/2020 tarih ve 77 numaralı kararı ile alınmıştır.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (1983, Mayıs 24). *Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu*. Şubat 2021 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
- Akay, C. (2019). Öğrenmeyi Etkileyen Temel Faktörler ve Genel Öğrenme-Öğretme İlkeleri. T. Y. Yelken, & C. Akay içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 25-42). Anı Yayıncılık.
- Akbalık, H. (2015). Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, M. E. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin değer öğretiminde kullandıkları yöntemler nitel bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*(217), 131-165.
- Aşık, E., & Eker, F. (2014). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin sorunları ve başetmeleri. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 20-31.
- Ata, A. (2020). Din öğretimine ilişkin temel kavramlar. M. Z. Aydın, & D. Rıdvan içinde, *Din Öğretiminde Yöntemler* (s. 1-17). Nobel Yayıncılık.
- Azman, İ., & İzci, L. (2020). Sembolik etkileşimcilik çerçevesinde korunmaya muhtaç çocuklarda benlik. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 151-170.
- Cengizhan, S. (2019). Öğretim yöntemleri. T. Y. Yelken, & C. Akay içinde, *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 223-256). Nobel Yayıncılık.
- Çelikkaya, T., & Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 741-758.
- Danış, M. Z., & Kosova, B. B. (2018, November 5). A study on the children in need of protection and their family: A case example. *Turkish Journal Of Applied Social Work*, s. 13-17. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/600283
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2018, Kasım 13). *ASHB-DİB Protokolü*. Kasım 29, 2021 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri: <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/ResimKitapligi/PROTOKOL.pdf>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2019). *Etkinliklerle değerler eğitimi* (3. baskı b., Cilt I. cilt). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Efe, Ş. (2022). Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurumlardaki korunmaya muhtaç çocuklara yönelik din ve değerler eğitimi üzerine nitel bir araştırma (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, S. (2005). *Lise sosyoloji ders kitabı*. Fil Yayınevi.
- Ertürk, S. (2016). *Eğitimde program geliştirme*. Edge Yayıncılık.

- Gökalp, M. (2018). *Eğitimde amaç belirleme*. Nobel Yayınları.
- Gümüüşali, A. İ. (2014). *Eğitim ve öğretim yönetimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Hesapçioğlu, M. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Nobel Yayınları.
- İnce, Z., Kasapoğlu, A., & Sezek, S. (2014). Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okulların yöneticilerinin bu çocukların sorunlarına ve sorunların çözümüne yönelik mesleki donanımları. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 97-119.
- Işıl Bulut, F. (1995). Korunmaya muhtaç gençlerin sosyal grup çalışması gereksinimi. *Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Dergisi*, 70-75.
- Kanca, H. K. (2019). Kurum bakımı altındaki çocuklara yönelik din hizmetleri - uygulamalar - yöntem ve öneriler. *Diyanet İlmî Dergi*, 121-153.
- Karacaoğlu, Ö. C. (2018). *Eğitimde program geliştirme* (2. Baskı b.). Nobel Yayınları.
- Kış, A., & Özer, N. (2017). Sınıf yönetiminde disiplin. M. B. Özcan, & T. Y. Özdemir içinde, *Sınıf yönetimi* (s. 95-119). Asos Yayınları.
- Korkmaz, M. (2021). *Din öğretimi teknolojisi ve materyal geliştirme* (5. Baskı b.). Kimlik Yayınları.
- Sağlam, H. İ. (2020). *Bir değer ve eğitim merkezi olarak aile*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Selçuk, M. (2014). *Çocuğun eğitiminde dini motifler*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin, A. (1993). Yetiştirme yurtlarındaki gençlerin dini duygu, düşünce, tutum ve davranışları üzerine bir araştırma (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, H. (2015). Temel kavramlar. H. Uzunboylu, & G. Öner içinde, *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 9-23). Lisans Yayıncılık.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 b.). Seçkin Yayınları.
- Taş, F. (2019). Çocuk evleri sitesinde yürütülen yaygın din eğitimi faaliyetleri (Adana Örneği) (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekelioğlu, F. Y. (1993). Yetiştirme yurdunda yaşayan 13-17 yaş grubu okuyan gençler ile aileleri yanında yaşayan ve okuyan aynı yaş grubu gençlerin ergenlik problemlerinin karşılaştırılması (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNICEF. (1998, Kasım 20). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. 2021 tarihinde Unicef Çocuk Hakları: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Uzunöz, A., & Aktepe, V. (2018). *Özel öğretim yöntemleri Cilt I*. Pegem Yayınları.

Yavuz, K. (2012). *Çocuklukta Dini Duygu ve Gelişimi*. Boğaziçi Yayınları.

Yılmaz, M. (2018). Korunmaya muhtaç gençlere yönelik manevi destek çalışmalarında fırsatlar ve zorluklar. A. Ayten, M. Koç, & N. Tınaz içinde, *Manevi danışmanlık ve rehberlik cilt-II* (s. 170-186). Dem Yayınları.

